

Svezak zadržava dosadašnje usmjerenje prvenstveno obrađujući dubrovačku prošlost u svim njenim izrazima. Objavljeni su raznovrsni prilozi sa zanimljivom tematikom. Vrijedno ih je prikazati.

Stjepan Krasić, *Dnevnik s puta u Ukrajinu i Tursku dubovačkog poklisara harača Mata Gundulića (godine 1672—1674)* (u naslovu je zabunom zapisana godina 1684) (1—23). Nakon životopisnih podataka o Matu, najmlađem sinu pjesnika Dživa Frana Gundulića, razložno opisuje tadašnje teške dubrovačke političke prilike pod prijetnjama i postupcima Mlečana i Turaka. Tad su Mato Gundulić i Orsat Sorkočević ponijeli 1672. harač sultanu, putujući »dubrovačkim putem« do Niša, a dalje »carskim putem« prema Carigradu. Sultan je, u međuvremenu, zaratio protiv Poljske. Poklisari su krenuli za njim i tek su mu u Ukrajini uspjeli predati harač. Vratili su se, ali ne kući: Orsat u Sofiju, a Mato u Carigrad. Zajedno su se opet našli 1673. u Jedrenu. Obavili su još neke diplomatske poslove i 1674. došli kući. Mato je putem zapisivao datume, svratišta, udaljenosti, utvrde, dubrovačke trgovačke kolonije, a koji put i opće prilike. Pored dnevnika sastavio je i posebni izvještaj o crkvenim prilikama pod Turcima i oboje u Rimu predao Stjepanu Gradiću. Ovaj je to prenio Svetoj stolici i francuskom dvoru. Autor pronalazi posebne povijesne vrijednosti u dnevniku i izvještaju. Npr. Gundulić piše da je sultan poveo drugi rat protiv Poljske 1673. zbog pitanja časti i opet doživio poraz kod Chotina (prvi put 1621. u povodu kojeg je nastao »Osman«); da je turska vojska brojala oko 70 000, a ne 100 000 vojnika; da su Turci već iscrpljeni, unatoč pobjedi iz 1672; da je bilo pogubno ratovati s Poljacima da se udovolji Kozacima. U prilogu je tekst dnevnika prema rukopisu u Vatikanskoj knjižnici, s komentarom. Putopis će dobro doći stručnjacima iz povijesnog zemljopisa.

Duško Živanović, *Kuća s troja vrata u Žudioskoj ulici* (25—38). Pozornost obraća na kuću s ulaznim vratima br. 18 i 20. Stilski i građevinski analizira podrum i prizemlje na kojem su troja vrata. Za postojanje srednjih vratiju nalazi razlog da je tu bio neposredan ulaz u podrum i spremište kao zasebnom prostoru odijeljenom od glavnog ulaza i gornjih katova, ali unutrašnje međusobno povezanim. Datira u XV i XVI st. s mogućnošću i u kraj XIV.

Miljenko Foretić, *Dubrovnik u vrijeme austrijsko-turskog rata (1736—1739)* (39—73). Kad je 1735. Rusija zaratila protiv Turske, morala je, (prema sporazumu iz 1711) ući i Austrija. Dubrovnik želi pobjedu Austrije, jer pretpostavlja da će postati luka širokog zaleđa pod njenom vlašću; da će graničiti s Austrijom, jer će Bosna i Hercegovina pripasti carevini; Dubrovnik će se teritorijalno proširiti prema zaleđu i neće više Turcima plaćati tribut. Međutim, austrijska vojska doživljavala je poraze, pa Dubrovčani postaju oprezniji. Njihova se diplomacija opet dodvorava Turcima. Postaju dvostruki obavještajci: austrijski i turski. Beogradski mir slomio je njihove ambicije. Trudili su se da im se trgovina sa zaleđem ne smanjuje. Borili su se da održe stare trgovačke monopole; u prvom redu da Dubrovnik ostane jedina

priznata skela od Splita do Drača. To im je teško uspijevalo. U pomorskoj trgovini usmjerili su se prema Austrijskom primorju, tj. Trstu, Rijeci, Bakru i Senju. U tome je aktivnu ulogu odigrao konzulat u Rijeci, osnovan još 1690. Nakon toga u Senju i Trstu. Počelo je oporavljanje dubrovačkog pomorstva. Dubrovčani su ulagali novac u talijanske banke — posebice u Napulju. Nisu ga mogli u potpunosti koristiti, jer je tamošnja vlada oduzimala dobit od pologa sve do 1739. Nešto je bolje bilo s položima u Rimu. Na kraju se zadržava na književnim i kulturnim prilikama.

Kruno Prijatelj, *Caninijeva pala u dubrovačkoj crkvi Karmen* (75—80). Objelodanivši i opisavši sliku zaključuje da »odaje glavne karakteristike ovog slikara, koji je u doba prodora Caravaggiovih odjeka zadržao svoju smireniju i diskretniju viziju u sjeni Domenichinove umjetnosti« (78).

Josip Luetić, *Obrisi ekonomsko-društvenih prilika u Dubrovačkoj Republici 1797—1807. godine* (81—95). U to doba u Dubrovniku su teške gospodarske i društvene prilike: državna blagajna gotovo prazna, suša i nerodica, pobune seljaka u Konavlima i Lastovu. Vlada racionalizira namirnice. Autor je fragmentarno nabacao nekoliko novih podataka o obrtima i obrtnicima, slikarima, kazalištu, glazbenicima, komunalijama, pomorstvu i sl.

Ilija Mitić, *Prilog proučavanju veza Dubrovačke Republike i Trsta tokom XVIII. i početkom XIX. stoljeća* (97—136). U dosad prilično oskudnoj literaturi o vezama tih dvaju gradova, iznosi nove podatke iz dubrovačkog i tršćanskog arhiva. U uvodnom dijelu obrazlaže kako je i zašto Trst postao najrazvijenija i najznačajnija luka istočne jadranske obale. To je bila posljedica patenta Karla VI o slobodnoj plovidbi Jadranom iz 1717. i proglašenja Trsta i Rijeke slobodnim lukama 1719. Kako je istodobno slabila pomorsko-gospodarska moć Venecije, Dubrovnik se sve više oslobađao njenih pritisaka i uključivao se u pomorsko-trgovačke planove Austrije, posebice Trsta. Dubrovnik je u XVIII st. proveo radikalnu orijentaciju pomorstva i trgovine usmjerene prema sjevernom Jadranu. Došlo je do uspostavljanja dubrovačkog predstavnništva u Beču još 1687. i konzulata u Trstu 1739. i austrijskog konzulata u Dubrovniku 1753.

Autor dalje izlaže tko su bili diplomatski predstavnici u Beču i austrijski konzuli u Dubrovniku. Dosta iscrpno, s obiljem novih podataka, objašnjava rad dubrovačkih konzula u Trstu. Osvjetljuje ulogu dubrovačkih brodova u tršćanskom lučkom prometu; ponajprije koji su uvozno-izvozni artikli, kakvi su posrednički i tramperski poslovi i sl.

Josip Vončina, *Nekonvencionalni jezik Đurđićeva »Derviša«* (137—145). Istražuje turske jezične elemente na podlozi hrvatskog jezika u toj pjesmi. Zaključuje da su oni stilske naravi i naslijeđeni stilemi iz tradicionalnog ljubavnog pjesništva koji pridonose pojačanju jezičnih podataka i akustičkog dojma.

Stjepan Krivošić, *Starije matične knjige s područja nekadašnje Dubrovačke Republike* (147—159). Objavljuje inventar matica s komentarom o njihovoj značenju za demografiju. Šteta što se autor nije mogao poslužiti s vrlo dobrim radom I. Ficović, *Zbirka matičnih knjiga Historijskog arhiva u Dubrovniku*, Arhivski vjesnik 25, 1982, 7—35, jer bi inventar, zacijelo, bio nepotreban da se opet objavi.

Sime Jurić, *Zbornik književnih radova Korčulanina Nikole Petrovića* (161—198). Život ovog Korčulanina, humaniste XVI stoljeća — rodio se 1486, umro 1568. u Rimu — gotovo je nepoznat i neistražen, i netočno označavan u svjetskoj literaturi kao Grk iz Krfa. Autor najprije bilježi njegova tiskana djela. Pronašao je u Perugi neobjavljen rukopis, kodeks »Nicolaus Petreius. Litterae, sermones, carmina«. Analizira i uz obilan komentar prikazuje sadržaj, što čini bitnu okosnicu ove rasprave. To su pisma, govori, poslanice, pjesme, epitafi, epigrami, prijevodi s grčkog na latinski, koje je ovaj humanist prigodno sastavljao ili upućivao poznatim osobama u prvom redu humanistima, zatim papama, biskupima, vladarima, prijateljima, učenicima. Pisao ih je najviše u Dubrovniku, gdje je 12 godina bio nastavnik, zatim na Korčuli i Rimu.

Zaključuje da je Petrović stvarao pod jakim knjiškim utjecajem pa su mu sastavi šablonizirani, verbalistički i retorički. Stihovi su prigodničarski. Siromašan je po motivima i izražaju. Unatoč tome njegov književni opus ima vrijednost »kao neposredan i autentičan odjek na suvremene ljude i događaje« pa su mu spisi »svojevrsan kulturnohistorijski dokument«. Značajniji je kao prevoditelj grčkih djela na latinski. Bio je čovjek široke kulture i dobar pedagog. Na kraju donosi Petrovićev »curriculum vitae«.

Vinko Ivančević, *Stjepan Kerša Antunov — dubrovački brodovlasnik rodnom s Pelješca na razmeđu 18. i 19. st.* (199—223). Potječe iz stare pelješke i brodovlasničke obitelji. Autor o njemu iznosi nove arhivske podatke i saopćenja potomaka. Pošto je nanizao dostupnu faktografiju o obitelji Kerša od XVII do XIX st., opisuje djelovanje ovog Stjepana (rodio se 1735, umro 1830.) kao brodovlasnika. Imao je udjela u više dubrovačkih brodova, što autor tabelarno prikazuje. Sufinancirao je gradnju brodova, na veliko trgovao žitom, bavio se osiguranjem, pomalo i drugim poslovima. Genealošku tabelu obitelji Kerša sastavio je Nenad Većarić.

Ivan Pederin *Đuro Ferić kao pjesnik hrvatskih fiziokrata i jedan od začetnika hrvatskog narodnog preporoda* (225—250). Za autora je Ferić (1739—1820) tip učena pjesnika, koji u opisivanju zavičaja (Periegesis...) slijedi načela merkantilističkog putopisa (231), pa je potanko opisivao poljodjelske radove. S druge strane autor kaže da je Ferić u putopisu parafrazirao ideje hrvatskih fiziokrata u mletačkoj Hrvatskoj (236) sa stanovitom radoljubnom svijesću. Pored latinskih stihova i proze sastavljao je i na hrvatskom. U spisima »Carnavalis...« i »Descriptio cucagne« autor vidi da je pjesnik »protivnik feudalnog merkantilizma blizak fiziokratskim liberalističkim idejama s moralizatorskim sklonostima...« (240). Prikazuje potom ostali pjesnikov rad. Na kraju ga uklapa u pojavu ilirizma jer je skupljao narodne umotvorine, basne i folklor. Šteta da nije konzultirao »Hrvatski latinisti« II, Zagreb 1970, 611—697 ili barem upozorio na tamo objavljene pjesnikove tekstove.

Sime Peričić, *Prvobitna proizvodnja dubrovačkog okružja od 1815. do 1848. godine* (251—269). Ispituje grane proizvodnje slijedom njihovih važnosti. Vinogradarstvo je na prvom mjestu, jer je lozom zasađeno najviše površine. Prate ga: maslinarstvo s kulturama južnog voća i smokava; ratarstvo, koje nije pokrivalo potrebe u žitaricama i povrtnicama; lan i konoplja bez većeg ekonomskog značenja, kao i dudov svilac. Šumarstvo i stočarstvo nisu osobito razvijeni. Prvo zbog zapuštenosti i požara, drugo zbog nedovolj-

nih livada i pašnjaka. Koze su znale brojnošću nadmašiti ovce. Pčelarstvom se bavio relativno velik broj seljaka.

Ribarstvo je bilo dobro razvijeno uz pelješku obalu i na otocima. Hvatale su se srdele, tunje, palamide itd. Vlada je katkad određivala vrste mreža, pošte i vrijeme ribolova. Uzgajale su se i kamenice, oštrige, vadili koralji. Ribari su bili dobro opskrbljeni brodovima i opremom. Ulov je redovito obilat. Mnogo su bile tražene slane srdele s ovog područja. Veoma je značajna bila proizvodnja soli, koja se stalno povećavala.

Zaključuje da su nedovoljan rast poljoprivrede uzrokovali posjedovno-agrarni odnosi, sitne parcele, porezi, slaba kvaliteta tla i nepostojanje pravilne agrarne politike. Rasprava je obogaćena statističkim tablicama.

Ivo Perić, *O nastanku, ustrojstvu i djelovanju novčarskih zavoda u Dubrovniku u zadnjim decenijama pod austrijskom vlašću* (271—291). Novčarski su se zavodi utemeljivali (piše autor) kao posljedica i potreba privrednog razvoja i napretka u pomorstvu, trgovini i turizmu od kraja XIX stoljeća. Kronološkim redom prva je »Dubrovačka banka« (1901) pomogla obrtnicima i trgovcima. »Hrvatska vjeresijska banka« (1902) osnivala je podružnice u Zadru, Šibeniku i Splitu. 1911., fuzionirala se sa tršćanskom Jadranskom bankom i njenim podružnicama. »Srpska štedionica« (1902), »Hrvatska pučka štedionica« (1904), »Centralna kasa srpskih privrednih zadruga na primorju« (1904), »Srpska centralna banka za primorje« (1913). Njeni ulagači su bili pojedinci i banke iz Dalmacije i Bosne. U svemu djelovale su 3 banke i 3 štedionice.

Na kraju su dva prikaza publikacija I. Mitića i jedan J. Lučića.

Josip Lučić

PRILOZI POVIJESTI UMJETNOSTI U DALMACIJI 24, 1984, str. 166

Ovaj broj, kao i dosadašnji, donosi nove rezultate iz bogate dalmatinske umjetničke kulturne baštine.

Cvito Fisković, *Antička naseobina na Majsanu* (5—27). Još jednom se vraća na temu istraživanja Majsana. Pozornost usmjeruje na uvalu Lučiću. Povoljni prirodni uvjeti — izvor žive vode, plodno tlo — uzrokovali su da su tu ljudi prebivali od neolita, ostavivši dokaze u kamenom oružju i oruđu. Otada se nižu nalazi preko željeznog doba do ranog srednjeg vijeka. Zadržava se na naseobinskom sklopu, čiji su se temelji sačuvali do danas. To je jednostavna naseobina iz rimskog doba — utemeljena najkasnije početkom n. e. — s malim gospodarstvom i ranokršćanskom memorijom i grobljem (Starohrvatska prosvjeta III, sv. 11, 12). Stambeno-gospodarski sklop se proteže uzdužno od mora, jer mu je prilaz tako najpovoljniji. Otvorenost moru dokazuje pomorsko-ribarsku orijentaciju naseobine, pored one zemljoradničke. Autor pronalazi u uvali lukobran, »porporelu«, zatim dvorište s kuhinjom i kupaonicom. Izvan dvorišta su turnjačnice s poljoprivrednim spremištima, mlinovima za vino ili ulje, i kamenice. I danas postoji ribar-

SVEUČILISTE U ZAGREBU — INSTITUT ZA HRVATSKU POVIJEST

INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
ИНСТИТУТ ХОРВАТСКОЙ ИСТОРИИ

RADOVI

VOL. 18

ZAGREB

1985.

Izdavač: Sveučilište u Zagrebu — Centar za povijesne znanosti
Odjel za hrvatsku povijest

UREDNIČKI ODBOR

Branka BOBAN, Zagreb, Mirjana GROSS, Zagreb, Josip LUČIĆ, Zagreb, Marijan MATICKA, Zagreb, Ivan OČAK, Zagreb, Tomislav RAUKAR, Zagreb, Petar STRČIĆ, Zagreb

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Josip LUČIĆ, Zagreb

Adresa uredništva: Centar za povijesne znanosti — Odjel za hrvatsku povijest,
Zagreb, Krčka 1

Časopis izlazi jednom godišnje

Cijena ovog broja iznosi 600 din

Izdavanje časopisa sufinancira Samoupravna interesna zajednica za znanstveni rad SR Hrvatske - VII.

Rješenjem Republičkog komiteta za prosvjetu, kulturu, fizičku i tehničku kulturu SR Hrvatske br. 6859/1 od 5. X. 1982. časopis »Radovi« oslobođeni su plaćanja poreza na promet proizvoda.

Časopis je registriran u Republičkom komitetu za informiranje SR Hrvatske pod br. UP-547/2 — 84 — 1984.

RADOVI 18

Za izdavača
Prof. dr *Josip Adamček*

Lektor
Ivan Tolj

Korektor i tehnički urednik
Franjo Čuješ

SURADNICI U OVOM BROJU

AGIČIĆ Damir, student, Filozofski fakultet Zagreb
BOBAN mr Branka, Centar za povijesne znanosti Sveučilišta, Krčka 1 Zagreb
BOBAN dr Ljubo, Filozofski fakultet Zagreb
BUDAK mr Neven, Filozofski fakultet Zagreb
BUŽIĆ-BOŽANČIĆ dr Danica, Poljana kralja Tomislava 3, Split
ĐURIĆ Vesna, student, Filozofski fakultet Zagreb
FILIPOVIĆ Klara, Šestinski vijenac 22, Zagreb
GOLDSTEIN mr Ivo, Filozofski fakultet Zagreb
GROSS dr Mirjana, Britanski trg 12, Zagreb
KARDUM mr Livia, Fakultet političkih nauka Zagreb
KLOPČIĆ Franc, Linhartova 62, Ljubljana
KUDELIĆ Zlatko, Turinina 4, Zagreb
LUČIĆ dr Josip, Centar za povijesne znanosti Sveučilišta, Krčka 1 Zagreb
MIJATOVIĆ Anđelko, P. Togliatija 12, Susedgrad, Zagreb
MIROŠEVIĆ mr Franko, Zavod za prosvjetno-pedagošku službu SRH, Zagreb
NIKOLANCI Mladen, B. Ivanovića 10, Split
OČAK dr Ivan, Centar za povijesne znanosti Sveučilišta Krčka 1, Zagreb
PAVLIČEVIĆ dr Dragutin, Centar za povijesne znanosti Sveučilišta, Krčka 1, Zagreb
PEKIĆ mr Milenko, Naučna biblioteka, Zadar
PERIČIĆ dr Šime, Zavod JAZU, Obala oktobarske revolucije 8, Zadar
PRELENDER Ivica, Iza Roka 1, Dubrovnik
STANČIĆ dr Nikša, Filozofski fakultet Zagreb
STRČIĆ dr Mirjana, Kumičićeva 42, Rijeka
STRČIĆ Petar, Arhiv Hrvatske, Zagreb
STUBLIĆ Zlatko, Vlašićka 12, Zagreb
ŠANTEK Darko, Trnac 29, Zagreb
ŠVAB mr Mladen, Leksikografski zavod »Miroslav Krleža«, Zagreb
TARADŽIĆ Branka, student, Filozofski fakultet Zagreb
VRANJEŠ-SOLJAN mr Božena, Centar za povijesne znanosti Sveučilišta Krčka 1 Zagreb
ZORIĆ Damir, Salopekova 18, Zagreb